

σμάτων του ἔχθρου, ἅπερ ἤδη πρὸ τῆς 26 Ἰουλίου 1823 μέχρι τῆς 10 Αὐγούστου διήλυνον τὰ ἄγραφα, οὐδείς που διεξήλθεν. Ἐν τῷ μέρει δὲ τούτῳ τῆς «ἐκθέσεως» παρίσταται καὶ τὸ ἀμφίβολον τῆς διαγωγῆς τοῦ Καραϊσκάκη οὕτως, ὥστ' ἀμφίβολον νάποφανθῆ τις ἂν τότε ὁ μετὰ ταῦτα σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος ἀναδειχθεῖς ἀνὴρ ἐφρόνει τὰ τῶν Τούρκων ἢ τὰ τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς ἵνα καὶ τὸν μεγαλοφυᾶ, στρατηγικώτατον, ἡρωϊκόν, πολιτικόν καὶ πολυμήχανον Ὀδυσσεᾶ τὸν Ἀνδρούτζου ἐπιεικέστερον κρίνωμεν καὶ μὴ εἰκῆ καὶ ἀκρίτως, παρακρουόμενοι ὑπὸ τῶν τότε κομματικῶν συκοφαντῶν, οἷον τῶν περὶ Κωλέτην καὶ τὸν ἀχάριστον Γκούραν, κηλιδῶμεν τὴν λαμπρότητα ἀνδρός, ὅστις, εἰμὴ ἐδολοφονεῖτο, ἐξ ἅπαντος θὰ ἀνεδεικνύετο ὁ μέγιστος τῶν ἀνδρῶν, τούλάχιστον ἐν τῷ ἡπείρῳ Ἑλλάδι, τῆς μεγάλης ἡμῶν ἐπαναστάσεως, ὅπως τοῦτο, ὡς πέποιθα, καὶ ἐκ τῶν παρ' ἐμοὶ ἀνεκδότων ἐπιστολῶν ἐπιστήμων μαχητῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ σημειωμάτων περιφανῶς καταδειχθήσεται.

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΥ

ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ΤΟΥ ΕΝ ΚΡΗΤΗ

Μετ' ἐπεισοδίου περὶ τῶν ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ
Μελιδονίου πριγόντων κατὰ τὸ 1822.

ΥΠΟ

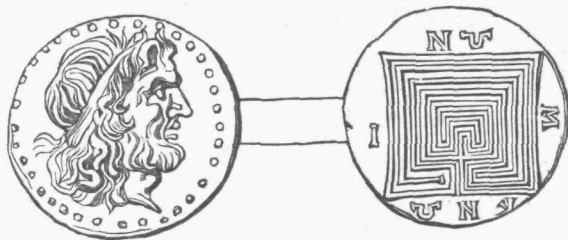
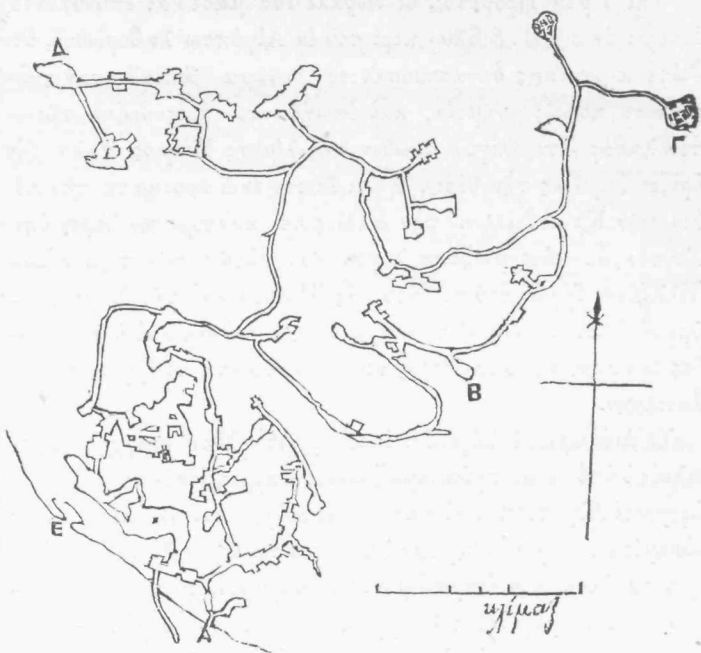
Ν. Ι. ΔΑΡΜΑΡΟΥ

Καθόλου λαβύρινθος σημαίνει οἰκοδομὴν μετὰ πολυαριθμῶν θαλάμων, καὶ περιπλοκῶν ἐλικοειδῶν διόδων, καθιστάντων τὴν ἐξοδὸν δυσχερῆ καὶ σχεδὸν ἀκατόρθωτον. Περὶ δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς λέξεως περὶσάγεται ἐν τῷ λεξικῷ τῷ κλασικῷ τοῦ Dr. Smith μεταφρασθέντι ὑπὸ τοῦ Κ. Δ. Πανταζῆ, ὅτι αὕτη φαίνεται οὕσα μᾶλλον Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἢ ὡς κοινῶς ὑποτίθεται Αἰγυπτιακῆς καὶ παράγεται ἐκ τοῦ λάβιρος, ὅπερ ἔχει ἐτυμολογικὴν σχέσιν πρὸς τὸ λαύρα. (Platea lata ἢ vicus). Ὁ δὲ Cornilius Schrevulus, ἐτυμολογεῖ καὶ ἄλλως τὴν λέξιν, ἐκ τοῦ λαβεῖν καὶ ῥινᾶν, ὡς τὸν εἰσβαίνοντα, ἐξάπατων, δράττει. (quodprehendendo, si quis ingrediatur).

Κατὰ τὸν Πλίνιον (36 c. 13) μεταξὺ τῶν λαβυρίνθων τῶν ἀρχαίων ἡμερῶν τέσσαρες ἦσαν οἱ διασημότεροι. Καὶ πρῶτον μὲν ἀριθμεῖ τὸν τῆς Αἰγύπτου, δευτέρον τὸν τῆς Κρήτης, τρίτον τὸν τῆς Λήμνου, καὶ τέταρτον τὸν τῆς Ἰταλίας οἰκοδομηθέντα, ὑπὸ τοῦ Πορσένα βασιλέως τῆς Ἐτρουρίας, ἀκμάσαντος κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ταρκουίνιου.

Ἐνταῦθα γενήσεται λόγος μόνον περὶ τῶν δύο πρῶτων διότι οἱ ἕτεροι ἐποιήθησαν ἀναμφιλέκτως κατὰ μίμησιν αὐτῶν ἂν καὶ ὁ Πλίνιος λέγει τὸν τῆς Λήμνου, ὡς ὑπερβαίνοντα

κατὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἄλλων, καὶ ὅτ' ἐστηρίζετο εἰς τεσσαράκοντα στήλας θαυμασίας τῆ καλλονῆ.

Πασίδηλον δέ, ὅτι τὸν λαβύρινθον τῆς Αἰγύπτου, πλὴν τῶν ἄλλων συγγραφέων περιέγραψεν αὐτὸν ὁ πατὴρ τῆς Ἱστορίας λίαν λεπτομερῶς, ὅσον ἐπεδέχετο ἡ ἐποχὴ τοῦ χρόνου ὅθεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα παρεισφοροῦντες τὴν περὶ τούτου περιγραφὴν τοῦ ἀρχαιοτέρου Ἱστορικοῦ Ἑλλήνος παραλείπομεν ἄλλα πλεῖστα γραφέντα ὑπὸ τε τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ νέων περιηγητῶν. Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου, ἐπειδὴ τὸ Ἑλληνικὸν φῶλον πλεῖστον τὸ ἐνδιαφέρον ἔχει εἰς τὴν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην βασιλεύουσαν τῶν νήτων Κρήτην, θὰ ἐνδιατρίψω-

μεν έκτενέστερον εισάγοντες ἀκριβῶς τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ, τὴν ὑπὸ τοῦ νεωστὲ αὐτόπτου καὶ ἐμβριθοῦς Captain Spratt Ἀγγλοῦ καὶ μέλους ἀρχαιολογικῶν ἐταιριῶν ἐξεργασθεῖσαν.

Οὗτος καίτοι δὲν ἀξιοῦται παριστάναι ἑαυτὸν ἀρχαιολόγον, οὐχ ἤττον περιέγραψε καὶ ἐξηκρίβωσε πολλὰς ἐπιτοπίους ἀρχαίας πόλεις τῆς Κρήτης φέρων ἀξιοπίστους μαρτυρίας. Διέτριψε δὲ ἰκανὸν χρόνον 1851—1864 περιηγούμενος καὶ περιπλέων ἀπαξάπασαν τὴν νῆσον ἀδράξ δαπάνη τῆς πολιτείας τῆς Ἀλβιῶνος, ἕως οὗ φέρη εἰς πέρας τὸ σπουδαῖον βιβλίον «Περιηγήσεις καὶ Ἐρευναὶ τῆς Κρήτης» τυπωθὲν ἐν Λονδίῳ τῷ 1865.

Α΄.

Καὶ ὁ μὲν Ἡρόδοτος, δὲ εἴωρακε ἐθαύμασε καὶ ἐπυνθάνετο, ἱστορεῖ ἐν τῷ Β΄ βιβλίῳ περὶ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ λαβυρίνου, ὅτι δώδεκα βασιλεῖς δυναστεύσαντες συνάμα ἀπεφάσισαν ν' ἀφῆσσι κοινῶς μνημεῖα, καὶ ἐποίησαντο πρὸς δόξαν αὐτῶν τὸν λαβύρινθον ὀλίγον ἄνωθεν τῆς λίμνης Μοίρης, ἀλλὰ δὲν ὀρίζει ἀκριβῶς τὴν θέσιν, ἢ ὅτι ἐκεῖτο ἐκεῖ που κατὰ τὴν πόλιν τῶν Κροκοδείλων, τὴν ἄλλως τε καλουμένην Ἀρσιονήν. Τοῦτον δὲ εὔρε μείζονος λόγου καὶ αὐτῶν τῶν περιωνύμων Ἑλλήνων ἔργων τοῦ τε νάου τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Σάμου, καὶ ὑπερβάλλει αὐτὸν καὶ τῶν πυραμίδων, ἐπειδὴ καὶ ὁ λαβύρινθος ἐφαίνετο πολὺ ἀνώτερος τούτων καὶ κατὰ τὸ ἔργον καὶ τὴν δαπάνην.

Ὁ Διόδωρος (1) λέγει ὅτι ἐποίησε αὐτὸν Μάνδης ἐγχώριος βασιλεὺς ὁ ὑπὸ τινων προσονομαζόμενος Μάρρος, ὅτε ἐκτῆσαντο τὴν ἀρχὴν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ κατέστησαν ἐγχώριον βασιλεία. Οὗτος οὐδεμίαν πολεμικὴν πράξιν ἐπετελέσατο, μόνον δὲ τάφον αὐτῷ κατασκεύασε τὸν ὀνομαζόμενον λαβύρινθον, οὗ τόσον θαυμαστὸν διὰ τὸ μέγεθος τῶν ἔργων, ὅσον διὰ τὸ δυσμίμητον τῆς φιλοτεχνίας· διότι ὁ εἰσελθὼν εἰς αὐτὸν οὐ δύναται ῥαδίως τὴν ἐξοδὸν εὔρεῖν, ἐὰν μὴ τύχη τινὸς ὀδηγοῦ παντελῶς ἐμπεύρου.

Ὁ δὲ Πλίνιος λέγει, ὅτι κατασκεύασεν τοῦτον ὁ Πετεςούκος, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ὡς ᾄδεται πρὸ ἑξακοσίων καὶ τετρασχιλίων! ἐτῶν. Ἀλλὰ συνάπτει καὶ τὸ τοῦ Ἡροδότου, ὅτι τὸ ἔργον ὅλον ἐποίησε ὁ Ψαμμίτιχος· ὅπερ ἐγένετο ὑπόθεσις διαφορῶν ἐρμηνεύσεων περὶ τοῦ πρώτου ἰδρυτοῦ καὶ τοῦ χρόνου τοιοῦτου πελωρίου καὶ ἰδιοτρόπου ἔργου.

Ἡ αὐτὴ διαφωνία ὑπάρχει καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῆς διαιρέσεως τῶν αὐλῶν αὐτοῦ· διότι ὁ μὲν Πλίνιος λέγει ταύτας δέκα καὶ ἕξ, ὁ δὲ Στράβων εἴκοσι ἑπτὰ· ἀλλ' ὁ Ἡρόδοτος περιγράφει αὐτὸν ὡς ἔχοντα δώδεκα αὐλὰς καταστέγους καὶ ἀντιπύλους ἀλλήλους, καὶ τετραμμένας κατὰ συνέχειαν ἕξ μὲν πρὸς βορρᾶν, ἕξ δὲ πρὸς νότον, περιφραττομένας ὑπὸ τοίχου ἕξωθεν. Ἦσαν δὲ ἐν τῇ κατασκευῇ τρισχίλια οἰκήματα, τὰ μὲν ἡμισυ χίλια πεντακόσια ὑπόγαια, τὰ δὲ ἕτερα αἰετώρα, ἐπερειδόμενα ἐπὶ τῶν ὑπογαιῶν. Φαίνεται ὅτι δὲν

ἐπετρέπετο ὑπὸ τῶν Ἐπιστατῶν τῶν Αἰγυπτίων εἰς τοὺς ξένους νὰ ἐπισκέπτονται τὰ ὑπόγαια, καὶ τοῦτο ἴσως διὰ τὴν ἱερότητα τοῦ τόπου, διὸ καὶ ὁ Ἡρόδοτος, μὴ ἰδὼν ταῦτα, γράφει ὅσα μόνον ἐπληροφόρηθη, ὅτι ἦσαν ἐκεῖ αἱ θῆκαι τῶν ἱερῶν νεκρῶν τῶν ἰδρυτῶν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, καθὼς καὶ τῶν ἱερῶν κροκοδείλων, ἀλλ' εἰκάζεται ἐκ τῆς εὐρύτητος τοῦ τόπου, ὅτι καὶ ἕτερα κειμήλια ἱερὰ, κατὰ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν τῶν Αἰγυπτίων, ἐκεῖ ἐκρύπτοντο ἵνα μὴ βεβηλοῦνται ὑπὸ τῶν περιέργων. Τὰ δὲ μεταίωρα οἰκήματα τὰ ὁποῖα ὁ Ἡρόδοτος εἶδε καὶ γράφει ἦσαν διὰ τε τὴν λαμπρότητα καὶ ἐπίδειξιν μείζω τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων. Διότι οἱ θόλοι καὶ οἱ ἐλιγμοὶ τῶν αὐλῶν ἦσαν θαυμασίως πεποικιλμένοι δι' ἀγαλμάτων καὶ εἰκόνων· ἀπὸ δὲ τῶν αὐλῶν εἰσέρχοντο εἰς οἰκήματα, καὶ ἐκ τῶν οἰκημάτων εἰς παστάδας, καὶ ἐκ τῶν παστάδων εἰς στέγας. Ἐκάστη δὲ αὐλὴ ἦτο περιστυλος ἐκ λευκῶν καὶ καλῶς ἡρμοσμένων κίωνων καὶ λέγουσι τινὲς ὅτι, ὅταν ἠνοίγοντο αἱ θύραι ἐποίουν μέγαν κρότον, ὡς πάταγον βροντῆς. Πυραμὶς προσέτι τεσσαρακοντόργιος, τουτέστι πλέον τῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων μέτρων, ἐν ἣ ἦσαν ἐγγεγλυμένα μεγάλα ζῶα, συνείχετο εἰς τὴν γωνίαν τοῦ λαβυρίνου, εἰς ἣν ἔφερον ὑπογεία ὁδός. Ὁ Διόδωρος λέγει ὅτι κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἐτήρει οὗτος ὁ λαβύρινθος τῆς Αἰγύπτου ἀκέραιον ὅλην τὴν κατασκευὴν. Νέοι δὲ περιηγηταὶ ἐθαύμασαν τὰ μεγαλοπρεπῆ λείψανα, κείμενα πρὸς νότον τῆς λίμνης Μοίρης, τριάκοντα μίλια μακρὰν τῶν ἑρειπίων τῆς Ἀρσιονῆς, τοῦ εὐπρεποῦς καὶ πελωρίου τούτου Αἰγυπτιακοῦ λαβυρίνου συγκαταλεχθέντος εἰς τὰ θαύματα τῆς ἀρχαιότητος.

Β΄.

Ὁ Λαβύρινθος τῆς πολυπαθοῦς ἠρωϊκῆς Κρήτης καὶ ἐνδόξου ἐν ταῖς σελίσιν τῆς Ἱστορίας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὡσαύτως πεποιήται κατὰ τὸν χρόνον τοῦ Μίνως ὑπὸ τοῦ Δαιδάλου κατὰ μίμησιν τοῦ τῆς Αἰγύπτου. Οὗτος ἦτο ὁ γνωστότερος πάντων τῶν ἀναφερομένων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἱστορίᾳ, καίτοι τινὲς τῶν νεωτέρων, μὴ εὐρίσκοντες λείψανα ἐπὶ τόπου, δὲν παραδέχονται τὴν τεχνικὴν ὑπαρξίν τούτου, ἀλλ' ἀποδίδουσι τὸ ὄνομα εἰς φυσικὰ σπήλαια τῆς νήσου. Κατὰ δὲ τὴν παράδοσιν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, κεκαλυμμένην βεβαίως ὑπὸ μυθολογίας, οὗτος ἐγένετο καὶ τόπος καθείρξεως τοῦ ἰδίου τέκτονος, καὶ ἐνδιαίτημα τοῦ Μινωταύρου. Ὁ Διόδωρος λέγει ὅτι ὁ Δαίδαλος ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον καὶ θαυμάσας τὴν τέχνην τοῦ ἐκεῖ Λαβυρίνου συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ κατασκευάσῃ τῷ βασιλεύοντι τῆς Κρήτης Μίνῳ ὅμοιον Λαβύρινθον, ὅστις κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἠφανίσθη τελείως, εἴτε δυνάστου τινὸς κατασκάψαντος, εἴτε τοῦ χρόνου τὸ ἔργον λυμνηναμένου.

Ἄλλ' ὁ περίσκεπτος περιηγητὴς Caplain Spratt, νεωστὲ περιγράφων τὰ τῆς νήσου ἀποφαίνεται περὶ τούτου ὡς ἐφεξῆς ἐν τῷ 5'. Κεφαλαίῳ τοῦ Β'. τόμου, ὅπερ ἐνταῦθα μεταγλωττίζομεν ὀλοσχερῶς.

» Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, λέγει οὗτος ὁ ἐπίσημος Ἄγγλος, τὰ περίχωρα τῆς Γορτύνης ἀρχαίας πόλεως τῆς Κρήτης ἐφημίσθησαν διὰ τὸν Λαβύρινθον, τὸν σωζόμενον εἰς τὸ ἐκεῖ ὄρος πλησίον κοιλάδος. Τοῦτον εἰκάζουσι τινὲς ὅτι εἶνε ὁ περιώνυμος τῆς Κρήτης Λαβύρινθος, ἡ διαμονὴ τοῦ μυθολογουμένου Μινωαύρου ἔργον τοῦ Δαιδάλου.

Ὅτι βεβαίως ἐνυπῆρξε πού ἐν Κρήτῃ λαβύρινθος ὁμολογεῖται ὑπὸ τῆς ἱστορίας· ἀλλ' αὕτη δὲν ὀρίζει σαφῶς καὶ πού ἐκείτο οὗτος. Ὁ Ἡρόδοτος σιωπᾷ περὶ τοῦ τόπου αὐτοῦ. Ὁ δὲ Στράβων, ὁ λέγων ὅτι καλῶς ἔγνω τὴν Κνωσσόν, δὲν ὀρίζει τὸν τόπον ἐνθα ἐκείτο ὁ Λαβύρινθος, μῆτε οὐδεμίαν περιγραφὴν τούτου εἰσάγει, ἀλλ' ἀπλῶς ὑπαινίττεται περὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Στράβων ὁ λέγων ὅτι καλῶς ἔγνω τὴν Κνωσσόν, δὲν ὀρίζει τὸν τόπον πού ἐκείτο ὁ Λαβύρινθος μῆτε οὐδεμίαν περιγραφὴν τούτου εἰσάγει, ἀλλ' ἀπλῶς ὑπαινίττεται περὶ αὐτοῦ. Μόνον ὁ Διόδωρος μαρτυρεῖ περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ τόπου τοῦ Λαβυρίνου, καὶ ὀρίζει ὅτι αὐτὸς ἦτο εἰς τὴν Κνωσσόν. Πρὸς τούτοις δὲ τὰ νομίσματα τῆς Κνωσσού τόσοσιν τ' ἀρχαῖα ὅσον καὶ τὰ ἐπιγιγνόμενα, ὅλα φέρουσι τὸ σύμβολον τοῦ λαβυρίνου. Δυνατὸν δὲ νὰ ἐρμηνευθῇ τούτο ὅτι καθὸ ἔργον τῆς τέχνης, εἰς οἰονδήποτε τόπον ἐκείτο, ὑπῆρξεν ἀληθῆς λαβύρινθος, καὶ διὰ τοῦτο ἐγένετο θαῦμα εἰς τὴν ἀμαθίαν τοῦ χρόνου, καὶ πηγὴ εἰς τοὺς εὐπίστους δεισιδαιμόνας τῶν μεταγιγνομένων.

Οὗτος κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Δαιδάλου κατὰ τὸν χρόνον τοῦ Μίνωος, ἀναμφιλέκτως δὲ καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ τοῦ Μίνωος· καὶ εἴτε εἰς τὰ ἔγκατα τοῦ ὄρους τῆς Ἰδης, εἴτε εἰς Κνωσσόν, τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ τόσοσιν σοφὸς βασιλεὺς ἐποίησε τούτον πρωτοτύπως διὰ τινὰ λησιτελῆ σκοπὸν· διότι ἐμβριθῶς παραδεχόμενοι συζήτησιν τῆς ἱστορίας, καὶ ἀρχὴν τοῦ τοιοῦτου ἔργου, ἡμεῖς ὀφείλομεν τοὺς συνημμένους μετ' αὐτοῦ μύθους καταλιπεῖν τοῖς ποιηταῖς ὅτινες ἐπενόησαν καὶ περιεποίησαν τούτους, καὶ νὰ θεωρήσωμεν τὸ ἔργον ὡς σκοπὸν πράγματός τινος καὶ ὀφελείας.

Καίτοι ἡ Κνωσσός ὕστερον τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου δὲν διετηρήθη διὰ πολλοῦ χρόνου ὡς πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου, ἀνεγνωρίζετο ὅμως ὡς ἡ πρώτη ἢ μᾶλλον ἢ ἐπίτιμος καὶ ἐπικρατούσα πόλις εἰς τὴν κοινὴν πολιτείαν ἢ ὀμοσπονδίαν εἰς τὴν τότε ἢ Κρήτῃ διήρηται. Διὸ καὶ τὰ πρῶτα νομίσματα (διότι πρὶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς δὲν ὑπῆρχον τοιαῦτα) ἄτινα ἐχάραχθησαν ἐν τῷ χρόνῳ τούτων τῶν πολιτειῶν φέρουσι ἐπίσημόν τι νομισματικὸν σύμβολον, ὅπερ ἐκάστη πόλις κατ' ἐκλογὴν ὀκειοποιήθη δι' ἑαυτὴν· ἐπόμενον δὲ ἦτο ὅτι καὶ ἡ Κνωσσός, ἡ προστώσα τῆς κοινῆς πολιτείας τῆς Κρήτης καὶ ἀρχαιοτέρα πόλις ἐξελέξατο ὡς ἐπίγραμμα τῶν ἑαυτῆς νομισμάτων τὸν λαβύρινθον, τὸ μέγα ἔργον, ὅπερ ἦτο τὸ θαῦμα τοῦ μεγάλου βασιλέως Μίνωος· καὶ ἡ παράστασις τούτου εἰς τὰ νομίσματα τῆς προϋχούσης πολιτείας τῆς Κρήτης συνδυ-

άζεται ἐπαξίως μετὰ τοῦ ἀνδρεικέλου ἐκείνου τοῦ βασιλέως, (τοῦ λεγομένου Διογενοῦς). Διὸ εὐρίσκομεν ὅτι ὁ λαβύρινθος προσελήφθη ὡς σχῆμα εἰς ὅλα τὰ Κνωσσία νομίσματα, ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτῆσεως. Ὅθεν ὁ ἐν τοῖς νομίσμασι τῆς Κνωσσού κεχαραγμένος λαβύρινθος δηλοῖ ἀπλοῦν σύμβολον τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Μίνωος καὶ δὲν δείκνυσι μῆτε ὅτι αὐτὸς ὄντως κατεσκευάσθη εἰς τὴν Κνωσσόν, μῆτε τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ μορφήν· διὸ καὶ παρίσταται ἐν διαφόροις νομίσμασι ὑπὸ ποικίλα σχήματα.

Ἐντεῦθεν πιθανὸν ὅτι εἶνε παρεκτροπὴ νὰ παραδεχθῶμεν τὴν συνοπτικὴν ἐκθεσιν τοῦ εὐπίστου ἱστορικοῦ Σικελιώτου, ὡς βεβαιότητα, ἢ ὡς ἱκανὸν λόγον ὅτι, ἐπειδὴ τὰ νομίσματα τῆς Κνωσσού φέρουσιν ἐγκεχαραγμένην εἰκόνα λαβυρίνου διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς κατεσκευάσθη εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν.

Ὅπισθεν τῶν ὀρέων τῆς Γορτύνης ὑπάρχει ἀναντιρρήτως τῶν ὄντι λαβυρίνοσιν τις, τοιοῦτος οἶον οἱ ἀρχαῖοι ἠνόουν διὰ τῆς κυρίας σημασίας τῆς λέξεως. Ἡμεῖς διηρευνήσαμεν τούτον τόσοσιν ἐνδομυχί ὅσον νῦν εἶνε ἀνεωγμένους, συνοδευόμενοι ὑπὸ εἰδημόνων ἐγγχωρίων ὀδηγῶν, καὶ διετρίψαμεν περὶ τὰς δύο ὥρας ἀγόμενοι διὰ νήματος εἰς τὰς ἐλικώδεις διόδους καὶ τὰ ὑπόγαια οἰκήματα, ταῦτα δὲ τόσοσιν ποικιλοτρόπως περιστρέφονται, καὶ ἔχουσι τσσαύτας πολλὰς διακλαδώσεις, ὡστε γίνεται δῆλον ὅτι χεῖρ ἀρχιτεκτονικὴ διεύθυνε τὴν ἐκκοίλωσιν τοιοτοτρόπως διὰ νὰ διακωλύη τὴν πρὸς ἄλληλα διάβασιν ἄνευ πιξίδος· τὰ ὀποῖα ἐκινδύνουον νὰ πῆσωσιν ἐὰν ἔλιπον τὰ ἐρείσματα, ἢ νὰ ἔλθῃ ἢ ἀποσύνθεσις τῶν περιελιγμῶν τοῦ λαβυρινθείου ἀντικειμένου. Καὶ τὸ τοιοῦτο εἶχε βεβαίως σκοπὸν τινὰ, ὁ δὲ σκοπὸς οὗτος εἶνε παραπλήσιος ὡς ὁ τοῦ λατομείου τοιαύτην τινὰ ἰδέαν ἄμα εἰσῆλθον καὶ ἠρεύνησα αὐτὸν συνέλαβον. Ἐπὶ πάσης δὲ πλευρᾷ τῶν ἐλικωδῶν διόδων καὶ οἰκημάτων φαίνονται σαφῶς τὰ σημεῖα τοῦ ἐργαλείου δι' οὗ ἐποικήθησαν, ἄτινα εἰσὶ δείγματα δηλοῦντα τὸν ἐντεχνον χαρακτῆρα. Ὁ δὲ δρόμος ἔγεται οὐχὶ ἐντελῶς ἀλλὰ παραπλησίως ὀρίζοντις, διότι ἀπὸ τῆς εἰσόδου ἔπεται τῶν αὐτῶν στρώματι (stratum) τοῦ βράχου, ὅστις εἶνε λευκὸς τίτανος, ἢ κοινία τριτογενοῦς λειμωνίτου λίθου ἢ ἀσβεστολίθου (calcareus tertiary lime stone) ὅπερ κοινῶς καλοῦσιν ἁπαλόπετρα ἢ ὀμοῖος τῶν πετρῶν τῆς Μελίτης, λίθος ὅστις εἶνε εὐκολὸς εἰς τὴν ἐξόρυξιν καὶ καταλληλὸς πρὸς ὕλην οἰκοδομήσεως· αἱ δὲ οἰκοδομαὶ τῶν ἀρχαίων πόλεων Γορτύνης καὶ Φαίστου κατεσκευάσθησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ λίθου, ὡς τούτο γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἐρειπίων.

Δὲν εἶνε δὲ γνωστὴ ἡ ὀλόκληρος ἐκτασις τούτου τοῦ ὑπογείου λαβυρίνου διότι ὁ ἐνδότατος αὐτοῦ μυχὸς πρὸ πολλοῦ ἐφράχθη ἀπὸ τῆς ἐπιπτώσεως ἢ τοῦ τοίχου ἢ τῆς στέγης εἰς τινὰς ἐνδομύχους διόδους· ἀλλ' αἱ ἐγγχωριοὶ παραδόσεις λέγουσιν ὅτι ἐκτείνεται τόσοσιν καὶ ἐτι πλείοτερον ἢ ὅσον εἶνε νῦν

ἀνεωγμένοι· καὶ μετὰ θαυμασμοῦ εὗρον τὸν ὁδηγὸν μου γινώσκοντα καλῶς ἀπάσας τὰς λοξοδρομίας, καὶ ὅλα τὰ οἰκήματα κατὰ τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα μέχρι τῆς ἐσχάτης διαβάσεως.

Νῦν δὲ οἱ μόνοι οἰκήτορες πολυάριθμοι καὶ τερπόμενοι ἔνδον τούτων τῶν ἀρχαίων καὶ πολυθρηλήτων οἰκημάτων εἰσὶν αἱ νυκτερίδες, ἐνδιατιώμεναι μέχρι τῶν ἐνδοτάτων θαλάμων, αἱ ὁποῖαι ἐπεριεϊδόμεναι ἀλλήλαις εἰς τὴν στέγην σχηματίζουσι πυραμίδα ἀνεστραμμένως κρεμαμένην, ἢ ὡς σμήνος μελισσῶν, ἀγκιστρευόμεναι ἀλλήλαις κατὰ τὸ ἔθος αὐτῶν. Ἐγένετο μνεία τῆς παρουσίας καὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ ἐρευνητοῦ ἵνα προσέχη τοὺς ἀόπλους ὀφθαλμούς, καὶ τὰς φωτοβόλους θρυαλλίδας ἵνα μὴ μείνη ἐν σκότει ὑπὸ τῶν νυκτερίδων, αἵτινες ἐνοχλοῦμεναι ὑπὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ περιίπτανται καὶ σθενῦσι τὸ φῶς ὅπερ φέρει.

Διαρκούντος τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ 1821—1828, οἱ Ἕλληνες χριστιανοὶ τῶν παρακειμένων κομῶν πρὸς ἀσφάλειαν τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ, ὃν τότε οἱ καταδιώκται τύραννοι ἐπέφερον ταῖς γυναῖξί καὶ παισὶ, διότι ὀλοκλήρους μῆνας ἐνδητῶντο πανοικεῖ εἰς τοῦτον τὸν λαβυρίνθον, καὶ ἐξήρχοντο μόνον ἢ πρὸς ἐπιδρομάς, ἢ, ὁσάκις ἦτο ἐκτὸς κινδύνου, νὰ καλλιεργήσωσι τοὺς ἀγρούς, ἢ νὰ συλλέξωσι τοὺς θερισμούς· ἐξ οὗ ἐξηγεῖται καὶ ἡ τῶν ὁδηγῶν μας γνώσις καὶ οἰκειότης ἦν εἶχον μετὰ τῶν προσκομμάτων τοῦ λαβυρίνθου. Αἱ πλευραὶ τῶν εὐρυτέρων διαδρόμων αἱ πλησίον τῆς εἰσόδου μόλις ἔχουσαι 12 ἢ 14 ποδῶν πλάτος καὶ 7 μέχρι 8 ὕψος, ἔχουσι διαιρέσεις στενὰς σχηματισθείσας ὑπὸ χαλαρῶν τοίχων σχεδὸν 4 ποδῶν ὕψους. Αἱ τοιαῦται διαιρέσεις ἦσαν ἐν χρῆσει εἰς αὐτοὺς ὡς οἰκήματα ἢ κοιτῶνες, καὶ διερχόμενοι μόλις μετὰ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας πορείαν ἀπὸ τῆς εἰσόδου, οἱ γηραιοὶ ὁδηγοὶ μας, ἀναγνωρίζοντες αὐτάς, ἐδείκνυον «τὸ σπῆτι τοῦ Δημήτρη ἢ τοῦ Γιαννάκη» καὶ αἵτινες καίτοι ἀνικμοὶ δὲν ἦσαν ὅμως εὐάρεστοι κατοικίαι ἀνθρωπίνων ὄντων διὰ πολλοῦ χρόνου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ οἰκήτορες ἐνταῦθα ἦσαν ἐκτὸς κινδύνου ἀπὸ τῆς καταδιώξεως τῶν ἐχθρῶν τῶν, ἢ συναίσθησις τῆς ἀσφαλείας ἐδωκεν ἔτι καὶ νῦν εἰς τοὺς γηραιούς ὁδηγοὺς ἡμῶν γοήτευμά τι ἀκατάληπτον εἰς ἡμᾶς, ὅπερ ὀλίγοι, ἢ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐννοοῦσιν, ὅταν εἶδον πάλιν τὸν τόπον τὸν παρασχόντα αὐτοῖς ἄσυλον. Ἀφικόμενοι δὲ εἰς τινα εὐρύτερον θόλον φυσικόν, ὅπου ἔρρεεν ἐκ τῆς στέγης σταλακτίτης ὕδατος, ὅπερ εἶνε ἡ μόνη πηγὴ ὄλου τοῦ λαβυρίνθου, ἐδείκνυον ἡμῖν μετὰ χαρᾶς καὶ ἀγερώχως ταύτην τὴν θέσιν, διεγείρουσαν αὐτοῖς ἀναμνήσεις ὠρῶν τινῶν εὐθυμίας, διότι ἔλεγον ὅτι ἐκεῖ ἦτο ὁ τόπος ὅπου εἰς ἐορτασίμους περιστάσεις, εὐθυμοῦντες, ἐχόρευον τούτέστιν ἦτο «αἰθουσα τοῦ χοροῦ!» εἰς τὰ ἔγκατα τῆς Ἰδης! Βεβαίως ἐνταῦθα ἦσαν καὶ Ἀριάδναι καὶ Θησεῖς κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καθὼς καὶ εἰς τὸν ἀρχαῖον λαβυρίνθον. Ὅλοι δὲ

αὐταὶ αἱ διασκεδάσεις ἐγένοντο ἀπειροκάλως διὰ τὸ ζοφερὸν τοῦ τόπου, ἀλλ' ἦσαν ἐκτὸς κινδύνου, καὶ τοῦτο μόνον οἱ λαβόντες πεῖραν καταλαμβάνουσι· διότι ἐνταῦθα δὲν ἠδύνατο νὰ προσεγγίσῃ οὐδεμία τάξις τῶν πολλῶν τουφεκίων χωρὶς νὰ πέσῃ εἰς τὴν κόνιν ἐκ τῆς βολίδος τῆς ῥιπτομένης ἀπὸ τῶν τοξιτίδων τῆς εἰσόδου· ὁ πρῶτος ὅστις ἐλάβανε τὴν τόλμην νὰ πλησιάσῃ οὔτε ὑπόκειται εἰς κίνδυνον τινὸς στρατηγήματος ἢ δόλου εἴτε διὰ τοῦ πυρός εἴτε διὰ τοῦ καπνοῦ νὰ ἐκβάλῃ ἢ νὰ πνίξῃ αὐτοὺς ἔσω, ὡς τοιοῦτον τραγικὸν συμβᾶν ἐγένετο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ κειμένῳ εἰς Μελιδόνιον, τὸ ὁποῖον μνημονεύει ἐντελῶς ὁ περιηγητὴς Πάσχλεῦ (τὸ ἱστορικὸν τοῦτο βλέπει ὁ ἀναγνώστης παρακατιῶν)· διότι ἡ εἴσοδος ἐνταῦθα κεῖται ὀρθία εἰς πλάγιον βράχον ὕψους 500 ἢ 600 ποδῶν ἄνωθεν τοῦ πετρώδους στρώματος τῆς κοιλάδος, καὶ τοιοῦτοτρόπως αὕτη εἶνε ἀσφαλῆς ἀπὸ πάσης προσβολῆς ἐκάστης διευθύνσεως.

Τόσον ἡ ἱστορία ὅσον καὶ ἡ παράδοσις διηγεῖται ὅτι κατ' ὅλους τοὺς ἀναστατικούς χρόνους τῆς Κρήτης ὁ ἐν Γορτύνη λαβυρίνθος ὑπῆρξε τὸ ἄσυλον τῶν περιοικούντων· διὸ πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ Μίνως εἶχε τοιαύτην τινα περίπτωσιν ἐν τῷ νῶ ὅτε συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς κατασκευῆς λαβυρίνθου. Ἀλλὰ κατὰ καιροὺς μεγάλη σύμφυσις ἐνυπῆρξε μεταξὺ τῶν συγγραφέων, ὡς πρὸς τὸν ἐν Κρήτῃ λαβυρίνθον, συγγεόντων τοῦτον σχεδὸν ὅμοιον τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ περιωνύμου λαβυρίνθου, ὅστις ὡς γνωστὸν κατεσκευάσθη μέρος μὲν ἄνωθεν τῆς γῆς, καὶ μέρος ὑπογαίως, καὶ ὑπέθεσαν ὅτι καὶ ἡ τῆς Κρήτης ἦτο ὁμοίως κατεσκευασμένος. Ἀλλ' εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὁ τόπος ἐνταῦθα δὲν δεικνύει οὐδεμίαν μαρτυρίαν.

Νῦν δὲ οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ περιγράψῃ μᾶλλον τὸν χαρακτῆρα τοῦ λαβυρίνθου τῆς Γορτύνης, ὅσον αἱ ἐντυπώσεις αἱ παρακολουθούμεναι εἰς τὴν ἐπὶ τόπου κατόπτουσι τῶν στοῶν, ὁμοίων λατομείαις ἢ τύμβοις, καίτοι βεβαίως δὲν ὠκοδόμηται πρὸς χρῆσιν ταφῆς, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκεται καὶ εἰς τὰς μᾶλλον ἐνδομύχους ἐμβάσεις οὐδὲν σημεῖον ἐδράνων πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν νεκρῶν. Ὅθεν ἀναγκάζομαι νὰ μὴ παραδεχθῶ τὴν γνώμην τοῦ περιηγητοῦ Leake συνταγματάρχου· ὅστις λέγει ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ λαβυρίνθου τούτου ἦτο ἀπλῶς διὰ νεκροταφεῖον, ὡς καὶ ἄλλοι ἐθεώρησαν τὸ αὐτό· ἀλλ' ἐκ τῆς μικρᾶς μου ἐπὶ τόπου ἐρεύνης οὐδεμίαν τοιαύτην ἐντύπωσιν συνέλαβον, μάλιστα τὸ ἐναντίον.

Προσέτι ὑπάρχει σημεῖόν τι καθόλου μὴ παρατηρούμενον ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς κατασκευῆς τοιοῦτου λαβυρίνθου· τουτέστι ὅτι ἐνταῦθα μόνον ὁ τόπος ἠδύνατο νὰ κοιλωθῇ τοιοῦτοτρόπως πρὸς χρῆσιν εἴτε θησαυροῦ εἴτε λατομείου εἴτε καὶ ἀσύλου (ἀνεξαρτήτως τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ ἐντεῦθεν ἐξαχθέντος ὑλικοῦ) ὅπου τὰ στρώματα σχεδὸν ἄγονται ἐντελῶς ὀριζόντια, καὶ ὁ βράχος εἶν' ἐπαρκῶς συμπαγῆς νὰ προσδεχθῇ τὴν κοιλότητα, ἀγομένην ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ὄρους, χω-

ρίς νὰ ἐμπέσῃ ἢ νὰ παρεμποδισθῇ ἀπὸ τῆς ἐνσταλάξεως ἢ εἰσδύσεως τοῦ ὕδατος ἐκ τε τῶν πλευρῶν ἢ ἄνωθεν.

Εἰς δὲ τὰς κρύπτας αἱ ὁποῖαι φαίνονται πλησίον τῆς θέσεως τῆς Κνωσσοῦ δὲν εἶδον τόπον ἔχοντα τοιοῦτον χαρακτηρη, ὅπου ἡ κατασκευὴ λαβυρίνθου τοσαύτης ἐκτάσεως νὰ δύναται νὰ ποιηθῇ μετὰ προδύλου εὐχερείας, ἢ νὰ ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῆς ποιότητος τοῦ ὑλικοῦ, καθὼς εἰς τὸν τόπον τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τῆς Ἰδης, ὅπισθεν τῆς Γορτύνης, τόπος ὃν ἡ δεξιότης τοῦ Δαιδάλου, ὡς τέκτονος καὶ γλύπτου, ἠδύνατο μόνῃ ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ νὰ δεῖξῃ, ὡς πᾶς ἔμπειρος μηχανικός ἢ ἀρχιτέκτων τὴν σήμερον ἐννοεῖ· διότι ἐκ τῆς ποιικιλίας τῶν ἔργων τῶν ἀποδιδόμενων αὐτῷ τόσον ἐν Κρήτῃ ὅσον καὶ ἐν Σικελίᾳ καὶ ἀλλαχόθι, εἰκάζεται ὅτι αὐτὸς οὗτος συνεδύαξε τὴν ποιότητα τοῦ μηχανικοῦ καὶ ἀρχιτέκτονος τῶν σημερινῶν χρόνων μετὰ τὴν τοῦ γλύπτου.

Διὰ τῆς θεωρίας ταύτης ὑπομνήσκεται καὶ ἡ λογικὴ σαφήνεια τῆς ἱστορίας τῶν ἑπτὰ νέων καὶ ἑπτὰ παρθένων τῶν στελλομένων ἐτησίως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων δίκην φόρου πρὸς τὸν Μίνωα ἐκ τῶν ἀρίστων οἰκῶν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Μίνωας λέγεται ὅτι ἰδρύσατο πόλεις ἐν Κρήτῃ καὶ μάλιστα τὴν πλησίον πόλιν Φαιστόου, ἔδει κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὡς θεμελιωτῆς πόλεως νὰ ὀχυρώσῃ αὐτὴν διὰ τειχῶν πρὸς ἀσφάλειαν καὶ νὰ κατοικήσῃ αὐτήν. Ὅθεν πιθανὸν ἐπεμψε τὸν Δαίδαλον ἐνταῦθα διὰ νὰ οἰκοδομήσῃ ταύτας τὰς πόλεις· ἡ δὲ ἀγγίχουσα τούτου ἐνέπνευσεν τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ τόπος ἐξ οὗ ἔδει τὸ ὑλικὸν νὰ λατομηθῇ ἠδύνατο νὰ μετατραπῇ εἴτε εἰς εἰρκτὴν εἴτε εἰς θησαυροφυλάκιον εἴτε εἰς ἄσυλον, ἢ δ' ἐκτέλεισις τῆς ὀρυξέως ἤγαγε τὴν τελειοποίησιν τοῦ λαβυρινθίου χαρακτηῆρος.

Νῦν δέ, τί φυσικώτερον ἢ ὅτι ὁ προσωρατικός Μίνωας ἐζήτησε νὰ κατοικήσῃ τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυμένας πρώτας πόλεις τῆς νήσου ἀπ' ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐξ ἐπιφανεστάτης φυλῆς ἐπιστήμου γενεᾶς οἷας ἢ τῶν Ἀθηναίων, τοὺς ὁποίους λαβῶν ἀνέτρεφε ὑπὸ τοὺς σοφοὺς αὐτοῦ νόμους, τοὺς γενομένους ὕστερον τύπους τῶν νόμων τοῦ Λυκούργου; Καὶ δὲν ἠδύνατο τότε οὗτος ὁ λαβυρίνθος νὰ ληφθῇ ὡς πρόσκαιρον ἐνδιαίτημα τῶν φορολογουμένων ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἐκλεκτῶν νέων, ὅπου ἠδύναντο νὰ παιδαγωγῶνται ἐκεῖ, μαθηθάνοντες τὴν πειθαρχίαν καὶ καταπέλλοντες τὴν μνήμην τῆς τε ἑαυτῶν πατρίδος καὶ ἐθίμων, μέχρις οὗ διὰ τῆς παραβολῆς γυμνασθέντες σταλῶσιν εἰς ἐκείνας τὰς πόλεις; διότι πολλοὶ μῦθοι καὶ παροιμίαι λαμβάνουσιν ἀρχὴν ἀπὸ τι παλαιὸν συμβᾶν ἢ φαινόμενον ἐξ οὗ ἴσως δυνάμεθα νὰ εἰκασώμεν διατί ὁ Μίνωας προὔτιμησε νέους ἐξ ἐπιφανῶν οἰκῶν τῶν Ἀθηναίων (ὡς ὁ τοῦ Θησεῦς), καὶ οὐχὶ τὸν ἄργυρον τῶν λαυριακῶν μεταλλείων ὡς φόρον. Πόσον δὲ εὐκολον καὶ ἐπόμενον ἦτο ἐν τῷ αἰῶνι τοιούτων μύθων νὰ πλασθῇ ἡ ἱστορία ὅτι οἱ ἐξ Ἀθηνῶν πεμπόμενοι νέοι πρὸς φόρον εἰς τὸν λαβυρίνθον ἐγένοντο βρῶμα τοῦ Μινωταύρου τέ

ρατος, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς νόας τῶν οἰκείων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔμελλον νὰ ἴδωσι αὐτοὺς πλέον, καὶ οἱ ὁποῖοι μόνον ἤκουον ὅτι ἐξεντερίζοντο ἐν τῷ λαβυρίνθῳ! Ἡ δὲ εὐπιστία τῶν πολλῶν καὶ τὴν σήμερον ἐν τισὶ τόποις δὲν ἀπέχει μακρὰν τῆς τῶν ἡμερῶν τοῦ Μίνωος, καὶ ἄγεται εὐκόλως νὰ πιστεῦν τὰ τε τεράστια καὶ παράλογα. Τί ἄλλο δὲ εἶνε καὶ αἱ ἐν Ῥωσίᾳ παραδόσεις ὡς πρὸς τὰ μεταλλεῖα τῆς Σιβυρίας; Δὲν διαφέρουσι σχεδὸν πολὺ τοῦ μύθου τοῦ Μινωταύρου ἢ μόνον σχετικῶς τοῦ χρόνου καὶ τῆς θρησκείας. Καὶ ἐν τῷ ΙΘ αἰῶνι τῆς χριστιανικῆς θρησκείας στέλλονται ἐκεῖ ἄνθρωποι νὰ διέλθωσι τὸ λοιπὸν τοῦ βίου εἰς ἐκεῖνα τὰ μεταλλεῖα, τὰ ὁποῖα ὡς κατοικία ἀνθρώπων εἶνε φρικωδέστερα τοῦ ἀνίκμου λατομείου ἢ λαβυρίνθου τῆς Κρήτης ἐν Γορτύνῃ.

Αὗται αἱ ἄπειτοι ἰδέαι περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ Κρητικοῦ λαβυρίνθου χρῆζουσι ὑπερασπίσεως, ἀλλὰ καὶ τοι τὸ ζήτημα τοῦτο συνεζητήθη πολλάκις, δὲν διελύθη ὅμως εἰς τι σημεῖον πρακτικὸν θεωρίας, καὶ ἐλεύθερον ἀπὸ τῆς περιπεπλεγμένης μυθολογίας. Καὶ τοιοῦτος λαβυρίνθος καθὼς τοῦτο τὸ ὄντως λατομεῖον δύναται νὰ εἰκονισθῇ διὰ πολλῶν φανταστικῶν σχημάτων, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐρίσκομεν αὐτὸν ὑπὸ ποικιλίας μορφᾶς εἰς τὰ νομίσματα τῆς Κνωσσοῦ, ἧτις ἐξελέξατο αὐτὸν εἰδικὸν σύμβολον, ὡς πρώτη πολιτεία τῆς Κρήτης.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Sieber σχεδιογράφημα τοῦ Κρητικοῦ λαβυρίνθου δημοσιεῦθῆν ἐἰς τὸ Watpole καὶ ἀλλαχόθι, ἐπεκτάνθη τόσον, ὅσον αὐτὸς εἰσέδω, ὅπερ εἶναι ἡμισυ μίλιον κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ τῆς εἰσόδου· ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν περιελιγμῶν ἄκολουθήσῃ τις τὴν μᾶλλον εὐθεῖαν δίοδον μέχρι τοῦ ἐσωτέρου οἰκῆματος ἢ ἀπόστασις εἶνε περὶ τὸ μίλιον, βεβαίως δέ, ὅτι ἐκτείνεται καὶ πορρωτέρω. Ὁ δὲ K. Cockery ὅστις ἀκριβῶς περιέγραψεν αὐτὸν φρονεῖ ὅτι τοῦτο ἦτο μόνον μικρὸν μέρος τῆς πιθανῆς αὐτοῦ ἐκτάσεως. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἔχει δύο ἀνοίγματα, καίτοι ἄμφω κεκλεισμένα, καὶ τινες δίοδοι ἄγουσι ἀπὸ τοῦ μὲν εἰς τὸ δέ, διὰ τοῦτο ἐνυπάρχει ρίπισις τοῦ ἀέρος, καὶ μάλιστα δι' αὐτὸ τοῦτο τινὲς τῶν δίοδων ἀφέθησαν ἱκανῶς εὐρύχωροι· διὸ καὶ οἱ νῦν ἐπιγιγνόμενοι Κρήτες ἔζων ἐν τούτῳ τῷ λαβυρίνθῳ, ὅταν ἡ καταπίεσις τοῦ δυναστού ἐβίαζεν αὐτοὺς νὰ καταφεύγωσι ἐκεῖ, καὶ μάλιστα τὰς ἐορτὰς ἠιθύμου καὶ ἐτέρποντο εἰς ἀγροτικὰς ἐστιάσεις· ὅθεν καὶ οἱ νέοι οἱ ἐξ Ἀθηνῶν ἐκεῖ ἀποστεγλόμενοι ἠδύναντο καὶ αὐτοὶ νὰ ζῶσι καὶ μετὰ πλειοτέρας μάλιστα παραμυθίας ὑπὸ τὴν ἐπαγρύπνησιν τοῦ βασιλέως, ἕως οὗ ἔλθῃ ὁ χρόνος τῆς μεταθέσεως αὐτῶν εἰς τὰς πολιτείας, εἰς ἃς ὠρίζοντο ὡς διδάσκαλοι τῶν νόμων καὶ κυβερνῆται τῶν λαῶν.

Καταγινόμενος νὰ ἐξηγήσω μῦθον ἀρχαῖον πρὸ τρισχιλίων ἐτῶν, ἀνεμνήσθην τὴν ὠφέλειαν τοῦ πολυτίμου περιηγητοῦ Τουρνεφότ, ὅστις εἰσῆλθεν εἰς τὸν λαβυρίνθον ἐξ ἐπαγγέλματος βοτανικός, καὶ ἐξῆλθε αὐτοῦ ἐμβριθῆς πετρολόγος πεπεισμένος ὅτι αἱ πέτραι καθάπερ καὶ τὰ φυτὰ βλαστάνουσι καὶ

αυξάνουσιν. Τὴν σκέψιν ταύτην συνέλαβε ἰδὼν εὐρώτα ἕκ τινων κρυστάλων, τῶν ἀλάτων πεπόντων ἐπὶ τινων ἐπιγραφῶν χαραχθέντων πρὸ ἐτῶν εἰς τὸν τοῖχον πρὸς μνήμην ἐπισκέψεως ξιφοφόρων ἵπποτων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἑνετῶν· καὶ εἶνε ἐξ ἐκείνων τῶν περιηγητῶν, τῶν ἐπιθυμούντων νὰ μεταδίδωσι κενοδόξως μόνον τὸ ὄνομα καὶ τὸν βαθμὸν αὐτῶν χαραττοντες τοιαύτας ἀναμνήσεις εἰς ἀρχαῖα μνημεῖα, ὡς ἐκείνη ἦτις λέγεται ὅτι ἐγένετό που» ἡ Κυρία Α. κόμησσα ἦτο ἐκτάκτως ὠραία «τῷ ὄντι ἀληθῆς ἀλαζὼν εὐτραπελία».

Μεταφέροντες ἐνταῦθα τὰ ὅσα ὁ σπουδαῖος περιηγητὴς καὶ βοτανικὸς λέγει διὰ ταύτας, καὶ διὰ τὴν αὐξῆσιν τοῦ βράχου.—«Εἰς μέγαν τοῖχον, λέγει ὁ Τουρνεφότ, ὑπάρχουσι πολυάριθμα συμβολικὰ γράμματα καὶ σημεῖα, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων, ἐκεῖνο τὸ ἐν τῷ περιθωρίῳ καὶ φαίνεται ὅτι ἐχάρθη ὑπὸ τινος Ἰησοῦτου. Διεκρίναμεν τὰς ἐφεξῆς ἐποχὰς 1495, 1560, 1579, 1699. καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως ἐχάραξαμεν εἰς τρεῖς τόπους τὸ ἔτος τοῦ Κυρίου 1700. Εἰς ταύτας δὲ τὰς ἐπιγραφὰς ὑπάρχει τι ὄντως ἄξιον θαυμασμοῦ. Τοῦτο δὲ ἐνίσχυσε μᾶλλον τὸ ὑπ' ἐμοῦ πρὸ τινων ἐτῶν σύστημα ἀφορῶν, τὴν β λ α σ τ η σ ι ν τ ῶ ν π ε τ ρ ῶ ν, ἠτις εἰς τοῦτον τὸν Λαβύρινθον αὐξάνει καὶ φύεται ἐπαισθητῶς, ἄνευ ὑποψίας ὅτι δέχεται τὴν ἐλαχίστην ἐπίεσακτον ὕλην ἐξῶθεν. Ὅταν οἱ

ἄνθρωποι ἐνεχάραττον τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς τὸν τοῖχον τοῦτον ὅστις εἶνε φυσικὸς βράχος, οὐδόλωσ ἐφαντάζοντο ὅτι τὰ χαραχθέντα ὑπὸ τοῦ μαχαιριδίου των αὐλάκια ἤθελον συμπληρωθῆ, καὶ μετὰ χρόνον ὠραίσθη διὰ τινος εἶδος ποιήματος, ὡς ἔγγιστα μιᾶς γραμμῆς ὕψους, καὶ εἰς ἄλλα μέχρι τριῶν καὶ τοιοιτοτρόπως αὐτοὶ οἱ χαρακτῆρες οἱ γενόμενοι εἰς τὴν ἀρχὴν κοῖλοι, μετετρέπησαν νῦν καὶ ἐξέρχονται τοῦ βράχου ὡς ἀνάγλυφοι. Ἡ δὲ ὕλη αὕτη εἶνε λευκὴ καίτοι ὁ λίθος ἐξ οὗ ἐξέρχονται εἶνε λευκόφαιος. Μαρεττήρησα ὅτι τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα εἶνε εἶδος πωρώσεως πλασθείσης ὑπὸ τοῦ λιπαροῦ χυλοῦ λίθου βαθμηδὸν εἰς τὰ ποιηθέντα αὐλάκια ὑπὸ τοῦ χαρακτου, ὅμοια τῶν τυλωμάτων τῶν εὐρισκομένων εἰς τὰς ἄκρας τῶν ἰνῶν τῶν τεθραυσμένων.—» Τοῦτο τὸ εἰδικὸν δεῖγμα τῆς εὐπιστίας, καὶ παρατρόπου κρίσεως τοῦ ἐνδόξου βοτανικοῦ Γάλλου εἶνε συνάμα τερπνὸν καὶ διδακτικόν, διότι δείκνυσι πόσον εὐχερῶς ἀφελῆς τις πλὴν σκεπτικὸς νοῦς ὅταν ἐκτεθῆ εἰς ἀτραπούς ἐρεύνης ξένης τῶν καθόλου σπουδῶν αὐτοῦ, δύναται ἐμβριθῶς νὰ ἐξέλθῃ. Φοβοῦμαι δὲ καὶ ἐγώ, μήπως ὁ φιλόλογος ἢ ὁ ἀρχαιολόγος λάβῃ ὡσαύτως πρὸς τέρψιν τὴν ἀπλότητά μου, ὅτι εἰσῆλθον εἰς τοιοῦτον Λαβύρινθον ἄνευ τοῦ γήματος τῆς Ἀριάδνης, τούτέστι τῆς εἰδικῆς γνώσεως εἰς ἣν οὗτοι μόνον ἔχουσι τὸ προνόμιον.

(ἔπεται τὸ ἐπεισόδιον).

Δ Α Ν Τ Η Σ